

ŽMOGUS, ID JA IR ID JOS PROBLEMA VLADO P TVIO FILOSOFIJOJE

*Homo non sibi soli natus est,
sed patriae, sed suis.*

(Marcus Tullius Cicero)

Žodži taupumo sumetimais suvažiavimo programoje ši pasakait pavadinome *Žmogaus ir id jos problema Vlado P tvio filosofijoje*. Jos tikrasis pavadinimas turi b ti: *Žmogus, id ja ir id jos problema Vlado P tvio filosofijoje*. Kaip neužilgo paaišk s, P tvio metafizikos terminologijoje id ja ir id jos problema toli gražu n ra tie patys arba beveik tie patys dalykai.

Paklaustas apie žmog , P tvis sutikt su aukš iau cituotu Cicerono posakiu : « Žmogus yra gim s ne vien sau, bet t vynei ir saviesiems ». Ir dar prid t , kad Ciceronas perdaug švelniai išsireišk . Vladui P tviui žmogus, kuris negyvena t vynei ir saviesiems, žmogus be id jos, be aukštesni tiksl ir be aukš iausiojo, vyriausiojo tikslo — ne žmogus, bet tik pasity iojimas iš žmogaus, kuriam, Kudirkos žodžiais, belieka tik « supelyti ir nueiti kap , be likusio ženkle, kad žmogumi buv s ».

Norint geriau suprasti p tvišk ji žmog , reikia nors trumpai prisiminti du dalykus : Vlado P tvio gyvenim ir jo pasisavint filosofiška tradicij arba krypt .

Savarankiškas gyvenimo kelias P tviui prasid jo kryžiaus ženkle, pa iu skaudžiausiu jo žmogiškosios egzistencijos momentu, kai XIX amž. paskutiniojo dešimtmio pradžioje Mintaujoje staiga plau i uždegimu mir jo motina, 1863- j met sukil l Idalija Broel-Platerait -Putvinskien . Mirdama ir žegnodama 16 m. amžiaus s n Vlad ir 12-os metuk dukr Marij , motina sak Vladui nujau ianti, jog jis gal s nutolti nuo tik jimo. Tod l jo praš , kad, tik jimui susvyravus, nors motinos atminimui daryt kryžiaus ženkl ¹.

---

¹ Visos informacijos apie P tvio gyvenim imtos iš A. Marcinkevi iaus-Mantaut to *Vlado P tvio biografijos* antrosios laidos, šiuo metu spausdinamos ikagoje.

Idalija Platerait -Putvinskien buvo didel s erudicijos, aukštos moral s, giliaus tik jimo ir labai švelnaus b do moteris, kuri sugeb jo ypatingai gerai suprasti s n ir b ti jo artimiausia drauge ir patar ja. Jinai perdav Vladui riterišk j kovingum , religiniai-filosofin gilum , socialin jautrum ir tautin neramum . Kaip Kantui jo t vai, taip Vladui P tviui jo motina visu savo gyvenimu buvo kategoriškojo imperatyvo akyvaizdus gyvendinimas.

P tvis liko ištikimas motinos dvasiniam palikimui ir su ypatingu atkaklumu bei pasiryžimu vis gyvenim reišk si tautin je, socialin je ir amžinosios tiesos ieškojimo srityse, už kai kuriuos savo darbus užmok damas net kal jimais ir tremtimi. Ir tame ieškojime pri jo išvados, jog tikras, pilnas žmogus yra tik tas, kuris sugeba — arba nuolat bando — teisingai išspr sti trij pagrindini id j , t. y. tautin s, religin s ir socialin s id jos problemas.

Kalbant apie P tvio filosofin tradicij arba krypt , reikia pabr žti, jog jaunojo Vlado kelias filosofij nebuvo toks, kaip eil s kit lietuvi filosof , kurie pradžioje kalb jo lietuviškai, gyvenom s lietuviško kaimo tradicija ir tik v liau susipažino su svetim kalb literat ra bei svetim taut išmintimi. P tvio nam aplinka buvo bajoriška-aristokratiška, jo gimtoji kalba buvo lenkiška. Su lietuviška liaudimi tiesiogini santyki vaikyst je jis netur jo, lietuviškai nesuprato ir kalb ti teiškoko tiktai po vedyb . Šalia lenk kalbos, jis laisvai vartojo rus , vokie i ir taip pat pranc z kalbas, pus tinai gerai suprato angliška, gimnazijoje susipažino su klasiškomis graik ir lotyn kalbomis. Ta iau, nors P tvis buvo tikrai gerai susipažin s su didži j slav rašytoj grožiniais ir filosofiniais veikalais, ir nors dažnai m gdavo cituoti vairius pranc ziškus posakius, esm je jis buvo vokiškos orientacijos. T orientacij gavo iš Šiauli gimnazijos persik l s Mintaujos realin n mokyklon ir v liau studijuodamas Vokietijoje. Mintautoje P tv sužav jo vokie i idealizmas : Kantas, Ficht ir Schellingas. Ypatingai didel sp d jam padar Kanto *Grynojo proto kritika* ir *Praktiškojo proto kritika*. V liau Kanto tak nusv r H gelio filosofija. Hegeliu jis giliai dom josi vis gyvenim . Beveik visuose gilesniuose P tvio filosofiniuose straipsniuose atsispindi viena ar kita H gelio mintis. Iš vyresniosios lietuvi filosof kartos, mano manymu, Vladas P tvis yra Hegeliui pats artimiausias.

Gilindamasis vokie i idealizm (ir taip pat ankstyv j egzistencializm), P tvis nenor jo akiai sekti kit galvotoju—net ir savo m gstamojo H gelio — min i . Jam buvo ypatingai svarbu padaryti sintez tarp dviej priešingyb i . H gelio filosofijoje tos

sintez s jis pilnai negal jo rasti, tod l pasirinko kit savaran-kišk keli .

Kaip ir H gelis, P tvis nuolat kalba apie sielos arba dvasios kelion , apie nuolatin tapim ir tobul jim , apie tak aukštyn, apie nuolatin tez s ir antitez s dvikov bei sintez s gimim . Bet sielos ar dvasios fenomenologija P tviui toli gražu n ra paties Absoliuto arba « priežas i priežasties » fenomenologija, bet tiktai kelias Absoliut , kuris egzistuoja savo nepalie iamoje tobulyb je visiškai nepriklausomai nuo riboto ir laikino s lyg pasaulio. Kitais žodžiais tariant, P tvis iš vienos pus s gyn ribotos b ties nuolatin tapim ir tobul jim , bet iš kitos pus s nor jo apsaugoti Absoliu ios B ties neribot tyrum ir piln suverenum .

Proga suderinti abu priešingumus P tviui at jo jau nepriklausomoje Lietuvoje, kai jo rankas pateko arkivyskupo Skvirecko Šventojo Rašto vertimas lietuvi kalb . Jaunyst je Biblija ir jos lenk bei kitomis kalbomis pristatytasis Dievas P tviui nepadar didelio sp džio. Bet paskutiniajame jo gyvenimo dešimtmetyje lietuvi kalba aprašytasis Biblijos Dievas, absoliutus valdovas ir viešpats, be pradžios ir be galo, valios aktu iš neb ties sutverdamas ribot b t, P tvio prote ir širdyje rado gyv atgars . Ir P tvis grieb si darbo — suderinti graži j H gelio mint apie sav s iš pradži nes moningai, o v liau s moningai ieškant , nuolat besiple iant , per vairius istorijos etapus besirangant ir pilno dvasiškumo besiekiant Diev -id j -prigimt su absoliu iu Biblijos Dievu, esan iu « ant ribos ».

Giliau nesigilindamas P tvio padarytosios sintez s genez , ia noriu trumpai apib dinti jo pagrindines galutines išvadas. Tos išvados tiesioginiai lie ia ir tikr j , piln j p tvišk j žmog , id j , ir id jos problem .

Anot P tvio, « Yra viena id ja. Ji neturi vardo nei formul s. Vien sielos gelmi ilgesys nujau ia t id j tiek esant, kad dr sta ištarti: , Ji yra '. Visos žmonijos šiaip ar taip apiformintos id jos turi su ta id ja, ta didži ja pirmaprade, harmoningai sutikti. Vadinasi, turi sutikti ir tarp sav s »².

Didži j pirmaprad Id j P tvis taip pat vadina Absoliutu, Dievu, Visagaliu, K r j K r ju. Pirmaprad Id ja yra nepakeiama, neklaidinga, visiškai nepriklausoma nuo žmogaus. Didžiosios *žmonijos* id jos yra Absoliuto partikuliariniai atspindžiai. Jos išplaukia iš Absoliuto ir gr žta, veda atgal Absoliut . Jos taip pat neklaidingos ir savo esm je nuo žmogaus nepriklausomos.

² Vl adas Putvinskis-P tvis, *Gyvenimas ir parinktieji raštai*, red. A. Marcinkevi ius, Kaunas 1933-1934, II tomas, 9 psl.

Nuo žmogaus priklauso tiktai *id jos problema*, kuri sudaro s moningos priemon s, b dai, bandymai id j gyvendinti. Id jos problemas sprendžiant žmogus padaro daug klaid . Tuo b du, žmogaus gyvenime randamas tariamas id j tarpusavio nesutikimas iš ties yra tiktai kurios nors id jos nesupratimas, klaidingas jos problemas išsprendimas. Už šias klaidas žmogus moka « min i milijonais, kraujo up mis, žmonijos šimtamet mis kan iomis, ištis taut žlugimais »³.

Klaidas darant neišvengiamai iškyla blogio klausimas. Pats Dievas yra visiškai geras. Absoliute blogio n ra ir negali b ti. Ta iau visas ribotas ir laikinas s lyg pasaulis, kuriame galioja laiko, erdv s ir medžiagos d sniai, « stovi ant žodžio , jeigu '. Jeigu paimsi bent koki tez , tai b tinai turi b ti jai antitez ... Jeigu kursi jame gera, tai kiekvienas jos žiupsnys turi rasti antitez blogame »⁴. Visas ribotas pasaulynas yra lyg ta didel kova, kurioje s lygin blog turi nugal ti s lyginis g ris. Tuo b du Dievas suteikia malon visiems gyviam dalyvauti Jo k ryboje.

Žmogaus uždavinys šioje kovoje didelis, nes žmogiškosios valios laisvam krisleliui yra duotas vyriausias uždavinys nuversti vienon pus n kovos s lyg pusiausvyr . Žmogui ia padeda K - r j K r jo S nus, kuris nesuardo kovos pusiausvyros, nes per savo sik nijim prisiima visai ribotai b iai duot sias teises.

Nors žmogaus gyvenimo k rybos kova vyksta vairiausiomis formomis, pagrindin s žmonijos id jos yra tiktai trys : tautos, tikybos ir socialin id ja. Iš ši trij (nekalbant apie Absoliut), pirmaprada yra tautos id ja, kuri yra jos b ties ir gyvio, visapusiško teigiamojo tobul jimo id ja. Be jos kitos id jos lieka pakibusios ore, nes žuvusiai tautai nereikalinga nei teisinga ekonomin b tis, nei jokie absoliut s galutiniai tikslai. Ta iau visos trys id jos viena be kitos nustoja prasm s ; teisingai suprastos, jos sudaro visišk harmonij ir kaip trys up s sueina vien pirmaprada okean .

Tikybin s id jos problem sprendimai realizuojami religijose. « J dažniausia klaida gl di ten, kad jos dažnai nori patapti universalios, savarank s, nesurištos su kitomis »⁵.

Socialin s id jos sprendimai daro tas pa ias klaidas kaip ir religijos. «Socialin s srov s monopolizuodamos sau vis id j ,

³ Ten pat, II tomas, 10 psl.

⁴ Ten pat, III tomas, 211-212 psl. Ži r k dar ten pat, 200-209 psl.

⁵ Ten pat, II tomas, 10 psl.

be tikybinio elemento — lieka amoralios ir tuš ios, be tautinio elemento — kuria santvark žmogaus be šeiminko »⁶.

Tautin s id jos vyriausia problema yra valstyb , ir jos vyriausia klaida —reikšti visas savo gyvumo išraiškas vien per valstyb . Valstyb negali pilnai patenkinti nei vienos tautin s kult ros srities. Tauta turi tur ti savo valios aukur , tautin s s mon s židin , ir nuolatinius to židinio saugotojus.

Tauta « ži ri ir organizuojasi atsiži r dama tolimiausi ateit , stengdamasi surišti savo ateities vag su paties Absoliuto labu »⁷. Iš to išplaukia nacionalizmo ir šovinizmo pasmerkimas ir patriotizmo išryškinimas. Nacionalizmas ir šovinizmas ne vienija, bet skaldo. Tuo tarpu, « patriotiškumas yra vienas pasauly, kaip viena yra meil , nes kas myli bent k , tas ir kito meil supranta »⁸. Kitos tautos taip pat siekia Absoliuto, ir šitas j siekimas yra normuojamas tais paiais absoliutaus tikslo etiniais d sniais. Tikras patriotizmas veda tik kult ring savitarpio rungtyniavim , bet ne kruvinas tarpusavio skerdynes arba apsim tym purvu.

Ta iau, neperžengiant Dievo nustatyt rib , prakeikta yra tauta, kuri nelaiko sav s rinktine. Kiekviena tauta turi savo specifin uždavin , ir šia prasme «lietuvi tauta turi ir savo Diev , nepanaš kit taut dievus, kur mes galime darbais tikrai pasiekti, tik su pagalba savo kult ros, savo kalbos, tiktai pl todami ir tobulindami savo tautinius savitumus. M s Dievas tikriausiai kreipia mus lietuviškai suprantan i aus ir t ja kalba geriausiai lietuvi išklauso. Taigi Lietuvos žem je rinkta tauta esame mes ir prakeikimas mums, jei mes nesugeb sim to vardo amžinai išlaikyti, žem s teis s gyti ir visa tai apginti»⁹.

Paskiras žmogus gali tikrai tobul ti ir art ti prie Absoliuto tik per savo taut . Individo kelyje Diev galioja d snis : « Vienas vieno tik nori. Tarnauti m s tautai ir tarnauti Jam. Vesk taut tobulyb s ir doros keliu ir nuvesi J »¹⁰.

Kas pasidaro *lietuviškajam* žmogui, kuris užmiršta bet kokias id jas ir gyvena tik savo pilvo r pesiais, P tvis pavaizduoja savo trumpame straipsnelyje *Aklatamsi nuotykis*. Atvyk s kalb tojas per miting turgaviet je taip kreipiasi tamsi mini : « Aklatamsie iai: J s esate suчам j , j s parapijos kapuose n ra n vieno žinomo Lietuvai paminklo, j s girtavimu ir paleistuvyste nusilpinot dvasios ir k no j gas, kurios ne jums priklauso. J s iš

⁶ Ten pat, II tomas, 11 psl.

⁷ Ten pat, II tomas, 57 psl.

⁸ Ten pat, II tomas, 83 psl.

⁹ Ten pat, II tomas, 14 psl.

¹⁰ Ten pat, II tomas, 16 psl.

visoki agitatori išmokat vien tik blogo, o to gero, kuris buvo kartu, J s nesugeb jot paimti. Iš darbinink agitatori išmokat vien tik neapk sti buržuj , iš tikybinį — pa m t truputi formos, bet ne doros esm s, iš kinink — vien tik r pes io apie savo pilv . J s nemokat gerbti tos šventenyb s, kuri yra jumyse. J s iš ties esate tik dideli pilvai su kažkokiais ten menkais priedais. J s kaltinat valdži , kaltinat partijas, kaltinat velni , kam gundo ir smaugia, kaltinat angel , kad jums nepadeda, kaltinat vis pasaul . Tik j s vieni nekalti esate. Tartum tobula viso pasaulio nekaltyb susirinko jumyse »¹¹.

Ši prakalba pasibaigia tuo, kad kalb tojas nuo siutusios minios gauna kail .

Norint išvengti aklatamsi situacijos, lietuviškasis žmogus turi sugeb ti sujungti savo siel su tautos siela. M s tautos ateities id jos šviesoje «jos ateitis atrodo kaip laisv j gali n , tikr j lietuvi tauta, kuri nuolatinio tobul jimo kebu žengia prie Dievo »¹². Atmet s š keli , lietuviškasis žmogus ramyb s neras net ir anapus gyvenimo rib , nes jo kelio sujungimas su lietuvi tautos amžinyb vedan ia vaga yra paties Dievo duotas jam uždavinys.

Š uždavin ištikimai vykdydamas, lietuviškasis žmogus tur s nugal ti daug kli i . Lietuvi tauta nuo vergijos šimtme i žiauriai nukent jo ne vien k nu, bet ir dvasia. Pas mus daug teb ra vergiškumo liekan , seno poniško raugo : « Nereikia steb tis, kad taip yra. Juk Lietuva tai yra buvusios Rusijos skeveldra su visomis šiukšl mis, kurios paliko nuo nelaisv s ir lenk kult ros laik . Graik karžygys Herkules ilgai dirbo, kol išval Augijos k tes. Lietuvoje vergijos ir lenk kult ros amžiai paliko daugiau m šlo, kaip Augijos gyvuliai per šimtus met . Štai d l ko mums kartais darosi trošku. Mes sugeb jome pastatyti savo priekyje lietuvišk j valdži , reikalaujame, kad ji tuoj mums padaryt lietuvišk j roj . Nekantraudami mainome kabinetus, reikalaudami iš kabineto stebukl ir nor dami, kad valdžia be savo darbo padaryt ir t darb , kur turime padaryti mes patys, pilie iai. Geriausioji valdžia ne stengs doros pasodinti sost , jei pa iam gyvenime doroji srov dar nenugal jo nedorosios. Geriausioji valdžia neišlaikys grynai lietuviškos vagos, jei gyvenime dar nesutriumfavo lietuviškoji siela¹³.

¹¹ Ten pat, II tomas, 27 psl.

¹² Ten pat, II tomas, 26 psl.

¹³ Ten pat, II tomas, 209 psl

Bet lietuviškosios sielos sutriumfavimas n ra ne manomas dalykas. Jis galimas t vyn je. P tvis taip pat sakyt , jog jis galimas ir ia tremtyje. Ir jis sutikt su prof. Eretu, jog tremtis yra ne prakeikimas, bet uždavinys.

Lietuviškasis žmogus gyvenim neina tuš iomis rankomis. P tviui patinka Šalkauskio mintis, jog lietuvis turi padaryti ryt ir vakar sintez , nes jis yra sitikin s, kad lietuviuo sielai yra prieinamos abiej kult r gražiosios pus s. Lietuviuo siela «turi jaun galing neišnaudot potencij , kuri iki šiol buvo prisl gta vergijoje ir miegojo nepabudusi. Vien kart pabudusi, ji nesustos ir neliks užpakalyje kit pabudusi j taut , bet, tur dama toki potencij , pralenks jas. Vokie iai tai vadina *Kulturfähigkeit*»¹⁴.

Lietuviškasis žmogus turi Dievo jam duotus didelius turtus. Tie turtai, tai graži, skambi, šventa lietuvi kalba. Tai lietuvi tradicijos, per t kstan ius met paveld tos nuo m s sent vi . Tai lietuvi kraujas, paveld tas iš gali n didžiavryi . Tai žem s ir lietuvi tautos pasaulio pilietyb s teis ¹⁵. Tai aukš iau min toji Lietuvos potencija, kuri kiekvienas lietuvis dalimis nešioja savyje, kaip pas t , bet dar neišdygs , savo dienos belaukiant gr d .

Jei tas gr das d l paties lietuviuo kalt s lietuviškojo žmogaus sieloje neišdygs, lietuviškasis žmogus bus bloga, sur dijusi grandies dalel , kuri jungia tautos garbing praeit ir laiming bei šviesi ateit . Jei ta Dievo pramatyta ir skirta ateitis neateis, lietuviškasis žmogus bus nusikalt lis ne tik prieš taut , bet ir prieš Diev . Nenaudoj s Dievo jam duot , per ilgus amžius ugdyt lietuvišk j tautini savitum ir tuo atsisak s vykdyti Dievo jam pavest uždavin , lietuviškasis žmogus t vyn je ar ir už t vyn s rib taps *prakeiktas žmogus*. Mažai vertas bus jam dangus, jei jo nematys lietuvi tauta, jeigu busimoji laim bus tik svetim j puota ant nesugeb jusios gyventi ir nukankintosios lietuvi tautos kap ¹⁶.

Bet savo uždavin vykdydamas ištikimai ir teisingai, lietuviškasis žmogus neš savo tinkam naš pasaulio lobyn , prisid s prie s lyginio g rio kovos su s lyginiu blogiu, pad s savo tautai ir sau pa iam art ti prie Absoliuto, ir, kaip ir jo tauta, taps kaip paukštis sakalas, kuris netrukus kils iki debes ¹⁷.

Pr of. Dr . Vaidievis is A. Mant aut as

Hartford, Connecticut, U. S. A.

¹⁴ Ten pat, II tomas, 66 psl.

¹⁵ Ži r k ten pat, II tomas, 26-27 psl.

¹⁶ Ži r k ten pat, II tomas, 24 psl.

¹⁷ Ži r k ten pat, II tomas, 68 psl.

MAN, IDEA AND IDEA'S PROBLEM IN THE PHILOSOPHY OF
VLADAS PUTVIS

by

Prof. Dr. Vaidievtis A. Mantautas
Greater Hartford Community College

Summary

Vladas Putvis holds that there is one primordial and absolute Idea. It has no name. We call it God, Absolute, Creator, Lord. All great ideas of man are particular reflections of the One Idea, proceeding from it, returning to it, and leading man to it. Man has no power whatsoever over the one Idea and over its reflections, the main ideas of mankind. Only *idea's problem* can and must be handled by man. Idea's problem for Putvis is the attempt of man to realize the idea. In the process of this realization man makes many mistakes. These mistakes, in turn, result in suffering.

The main ideas of man are three : religious idea, national idea, and social idea. They make no real sense without each other. Taken together and rightly interpreted they flow back into the primordial ocean, the ultimate reality. Among these three the national idea is first and chief. A nation that is dead does not need either a just economic situation or an absolute goal.